

Джерела та література

1. Тактаров Г.А., Григорьева Е.М. Финансовая среда предпринимательства и предпринимательские риски. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 256 с.
2. Харрисон Генри С. Оценка недвижимости // Учебное пособие. – М.: Российское общество оценщиков, 1994. – 230 с.
3. Норми професійної діяльності оцінювача. Затверджені Радою УТО Протокол № 7 від 11 квітня 1995 року.
4. Тэпман Л.Н. Риски в экономике. – М.: «Юнити-Дана», 2002. – 382 с.
5. Зотов И.В., Моченков А.В. Искусство проведения операций с недвижимостью. – Х. : РИП «Оригинал», 1996. – 320 с.
6. Дамодаран А. Инвестиционная оценка. Инструменты и методы оценки любых активов. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 1344 с.
7. И. Х. Наназашвили И.Х., Литовченко В.А. Оценка недвижимости. – М.: «Архитектура-С», 2005. – 2000 с.
8. Постушков А.В. Оценочный менеджмент. – М.: «Фаир-Пресс», 2004. – 272 с.
9. Железный В.Б. Инвестиционные параметры незавершенных строительных объектов и оценка их стоимости посредством определения эффективности инвестиционных проектов. – М.: Международная академия оценки и консалтинга, 2004. – 66 с.
10. Макэлрой Кен. Азбука инвестирования в недвижимость. – Минск: Попурри, 2005. – 256 с.
11. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций. – М.: «Дашков и Ко», 2005. – 544 с.
12. Зимин А. И. Оценка имущества. Вопросы и ответы. – М.: «Юриспруденция», 2006. – 240 с.
13. Рыжкин И.И. Риски строительства и монтажа. – К.: Анкил, 2006. – 248 с.
14. Постанова Кабінета Міністрів України «Про затвердження Національного стандарту № 1 "Загальні засади оцінки майна і майнових прав"», від 10.09.2003. – № 1440.

Латишева О.В.**СТАН ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ І ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ**

В цивілізованому світі людина постійно потребує захисту своїх життєво важливих екологічних інтересів, насамперед, її прав на чисте, здорове, сприятливе для життя середовище. У цьому напрямі передові країни Заходу за останні десятиріччя досягли помітних успіхів. Однією із головних причин цих позитивних зрушень було впровадження ефективної системи екологічного управління та екологічного менеджменту в умовах ринкової економіки.

Україна в спадщину від Радянського Союзу одержала високо розвинуту економіку, але вона на відміну від країн Заходу була розбудована на засадах не ринкової, а командно-адміністративної системи господарювання. Така економіка мала всі ознаки природо-руйнівної екстенсивної економіки колоніального типу. Як наслідок, рівень техногенного навантаження на природне середовище в Україні в 4-5 разів перевищував аналогічні середньоевропейські показники. Обсяг води, що використовувалась в вітчизняних технологічних процесах у 2-5, а на деяких підприємствах - у 10-15 разів перевищував рівень її використання в сучасних світових технологіях [1]. Згідно європейським нормативам, каналізаційною системою повинно бути охоплено не менш 90% населених пунктів країни. Фактично в нашій державі цим обов'язковим надбанням цивілізації користуються лише 6% населених пунктів [2].

Масштаби екологічних змін в країні створили реальну загрозу життю та здоров'ю громадянам, її національній безпеці. Враховуючи об'єктивні показники забруднення довкілля, у 1991 році Верховна Рада України оголосила всю територію держави зоною екологічного лиха [3].

Нещодавно Україна отримала статус країни з ринковою економікою, але проблема екологічної безпеки залишається актуальною до цього часу. Свідченням тому є зростання останніми роками відносних та абсолютних показників смертності населення.

Звідси, назріла необхідність негайного проведення заходів, спрямованих на докорінне поліпшення екологічної ситуації в Україні, забезпечення екологічної безпеки – важливої складової національної безпеки. Досвід передових країн свідчить, що необхідною умовою проведення цих заходів є широке використання ринкових механізмів, а також вдосконалення існуючих в країні систем екологічного управління з узгодженням інтересів суб'єктів управління різних ієрархічних рівнів [4,5].

Проблеми розвитку екологічного управління та екологічного менеджменту є об'єктом досліджень та публікацій відомих закордонних та вітчизняних вчених та спеціалістів, зокрема: Балацького О.Ф., Білявського Г.О., Єфремової Р.В., Жубанової Л.К., Ігнатової В.Г., Кокіна А.В., Кривошеїна Д.А., Лук'янихиної О.А., Мельника Л.Г., Сармурзиної А.Г., Саталкіна Ю.М., Шевчука В.Я., Хамзіної Ш.Ш. та ін. В працях цих вчених розкрито суть понять „екологічне управління” та „екологічний менеджмент”, розглянуто загальні проблеми, пов'язані із сучасним станом систем екологічного управління та екологічного менеджменту та деяких напрямках їх розвитку. Проте, проведені дослідження охоплюють, як правило, найвищий ієрархічний рівень управління – національний.

Стосовно територіального ієрархічного рівня обсяг наукових розробок в сфері екологічного управління

залишається недостатнім.

Таким чином, наукові дослідження системи екологічного управління та менеджменту повинні поглиблюватись, супроводжуватися пошуками інноваційних підходів до формування системи управління екологічною безпекою; рекомендаціями напрямків запровадження дієздатних систем екологічного управління та менеджменту на окремих територіях і підприємствах, як найважливіших складових єдиної державної політики.

Метою статті є розробка рекомендацій по удосконаленню системи екологічного управління та екологічного менеджменту на окремих підприємствах. Для її вирішення використано наступні методи дослідження: системний підхід до аналізу економічних та екологічних процесів, а також спеціальні наукові методи (економічний аналіз, графічна інтерпретація результатів дослідження). Літературною та статистичною базою були дослідження закордонних та вітчизняних вчених, статистичні дані, досвід роботи з екологічного управління деяких підприємств Донецької області.

Аналіз праць вищеназваних вчених виявив наступне. У цих авторів поняття „екологічне управління” тотожне. Воно не прив'язується до конкретного типу економіки (командно-адміністративної, ринкової, перехідної) або виду діяльності (виробничої, наукової тощо). Під ним, як правило, розуміється „системна складова загальної системи управління, що має за мету здійснення екологічної політики й досягнення екологічних цілей і яка містить організаційну структуру, діяльність із планування, функціональні обов'язки, відповідальність, методології і методи, процедури та ресурси, а також професійно підготовлені кадри” [6].

Разом з тим, екологічний менеджмент є піонерним напрямком в області менеджменту, тому навіть визначення його суті окремі автори тлумачать по-різному. За Ігнатовим В.Г. і Кокініним Л.В., екологічний менеджмент – це „екологічно безпечне управління сучасним виробництвом, управління процесами зміни екологічного стану суспільства, країни, регіону” [7].

Кривошеїн Д.А., Муравей Л.А., Роева Н.Н. вважають, що „екологічним менеджментом” називається безпечне управління природними процесами, яке визначається як біологічними особливостями об'єкту управління, так і соціально-економічними можливостями того, хто управляє” [8].

Окремі думки додержується Хачапуров А.С. – один із провідних російських спеціалістів в області екологічного маркетингу та менеджменту, який вважає, що екологічний менеджмент не є деякою надбудовою або відгалуженням сучасної науки про управління, він - логічний розвиток концепції всеосяжного менеджменту якості (Total Quality Management, TQM), яка в цей час є основою філософії сучасного менеджменту [9].

Необхідно урахувати те, що екологічний менеджмент створювався у свій час в передових країнах з ринковою економікою для досягнення паритету між економічними інтересами виробника та еколого-соціальними потребами суспільства. З самого початку екологічний менеджмент замислювався як екологічно обґрунтована система ринкового управління навколишнім середовищем, яка повинна була стати новим концептуальним підходом до виробничої діяльності.

Таким чином, пропонується виділити наступні основні ознаки екологічного менеджменту:

- 1) він є складовою загальної системи екологічного управління,
- 2) він є системою ринкового управління довкіллям,
- 3) його дія обмежується на територіальному ієрархічному рівні в рамках регіону, корпорації, підприємств в сферах з ринковими відносинами, насамперед, виробничій.

Звідси, вищенаведені тлумачення суті екологічного менеджменту [6,7,8,9] не в повній мірі відповідають його основним ознакам.

Зате цих ознак додержуються вчені Сумського державного університету – Балацький О.Ф. та його учні, в наукових працях яких, суть поняття „екологічне управління” приймається як загальне, а суть „екологічного менеджменту” розглядається як підпорядковане першому. Крім того, ці вчені вважають, що об'єктами екологічного управління є окрема особа, колектив, технологічний процес, підприємство, територіальні одиниці, держава. А дія екологічного менеджменту, на їх погляд, обмежена виробництвом та виробничим процесом [10].

Найбільш чітко та ємкісно визначення суті екологічного менеджменту, сформулювали вчені Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М. Білявський Г.О. та ін., які стверджують, що екологічний менеджмент це: „ринково зорієнтована складова загальної системи управління підприємством, корпорацією, що має за мету досягнення екологічної вигоди або прибутку із застосування ринкових механізмів” [6].

Виходячи із цього, підприємство є найважливішим об'єктом екологічного управління. Поза залежності від типу та характеру виробництва підприємство виступає в якості опосередкованого елемента, що визначає структурний зв'язок між ним і навколишнім природним середовищем. Підприємство є першим та найбільш важливим елементом, що впливає на забруднення та деградацію довкілля у господарчій діяльності людини.

Не дивно, що в умовах сучасного виробництва та ринкової економіки екологічний менеджмент з його інструментами управління довкіллям набуває на підприємствах особливого значення. Він тісно пов'язаний із стратегією підприємства.

Стратегією сучасного підприємства є досягнення необхідних темпів економічного розвитку, зростання обсягів виробництва, одержання прибутку в умовах жорсткої конкурентної боротьби на зовнішніх та внутрішніх ринках. Одним із дійсно очікуваних ризиків, що можуть заважати вирішенню цих стратегічних завдань є погроза понаднормативного забруднення довкілля в результаті виробничої діяльності підприємства. У зв'язку з цим, екологічний менеджмент повинен стати мистецтвом прийняття ефективних управлінських рішень з метою поліпшення природоохоронної діяльності підприємства, запобігання погрози для довкілля на шляху вирішення його стратегічних завдань.

Ураховуючи всезростаюче значення екологічного менеджменту назріла проблема реорганізації структури екологічного управління на підприємствах України із створенням на них окремих служб екологічного менеджменту.

На цей час типова екологічна служба в залежності від потужності та особливостей підприємства складається з одного спеціаліста, або спеціалізованого підрозділу. Фахівцями в сфері екології на підприємстві, згідно штатного розкладу, виступають інженери-екологи та інженери-хіміки (у разі наявності хімічної лабораторії). При цьому, як правило, як окремий спеціаліст-еколог, так і спеціалізований підрозділ, входять до складу відділу з техніки безпеки (охорони праці), який підпорядковується головному інженеру підприємства. Головними завданнями екологічної служби підприємства є забезпечення виконання вимог природоохоронного законодавства, попередження ускладнень з контролюючими державними органами в сфері екології.

У зв'язку з цим на екологічну службу підприємства покладається вирішення таких поточних питань, як:

- забезпечення контролю за станом навколишнього природного середовища;
- підготовка статистичних звітів щодо обсягів викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти, утворених та розміщених відходів;
- оформлення дозволів на викиди (скиди, відходи);
- розрахунок зборів за забруднення навколишнього природного середовища;
- розробка екологічних програм тощо.

На відміну від існуючих екологічних служб служба екологічного менеджменту повинна створюватись для вирішення стратегічних завдань підприємства. Тому служба екологічного менеджменту повинна бути підпорядкована директору підприємства і складатися із фахівців – менеджерів систем управління навколишнім середовищем.

Найважливішими функціями цих фахівців повинна бути:

1. Забезпечення сталого економічного розвитку підприємства в умовах жорстких екологічних вимог, та конкуренції на зовнішньому та внутрішньому ринках.

2. Створення іміджу підприємства як екологічно чистого, результати роботи якого не викликають у громадськості та місцевих мешканців, побоювань, пов'язаних з проблемами забруднення навколишнього середовища.

Запропонована схема екологічного управління підприємства з урахуванням створення служби екологічного менеджменту наведена на рис. 1.

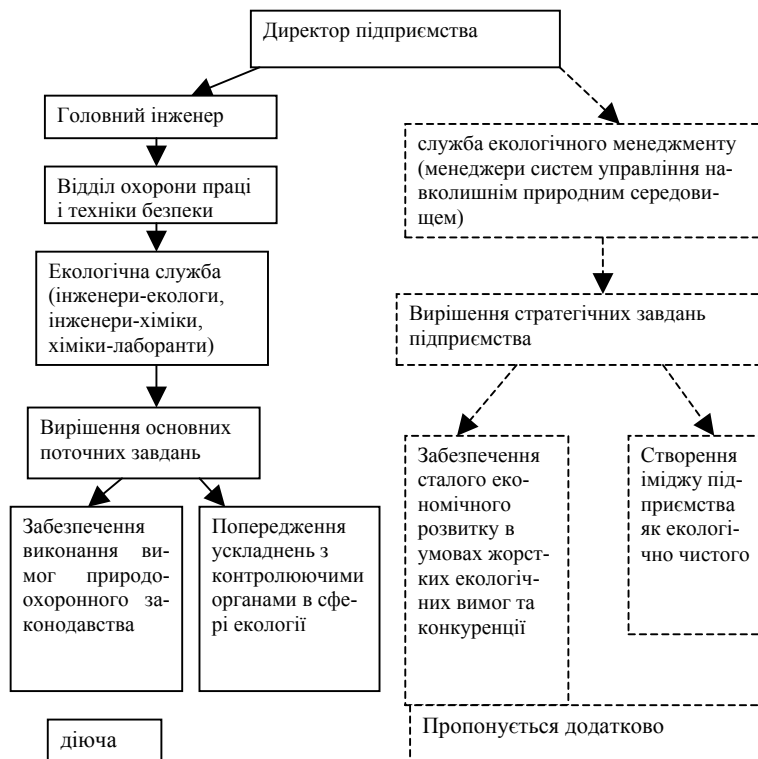

Рис. 1. Схема екологічного управління і екологічного менеджменту на підприємстві.

Конкретні приклади можливої діяльності служби екологічного менеджменту можна роз'яснити на прикладі, коли керівництвом підприємства приймається рішення про створення нового виробництва, реконструкції або модернізації старого. У цьому випадку на стадії вибору служба повинна забезпечити домінування принципу екологізації виробництва з розробкою схеми безпеки продукції на протязі всього її життєвого циклу.

Під життєвим циклом продукції розуміється цикл її екологічно безпечних властивостей від виробницт-

ва, збереження, транспортування до споживання, безпечної утилізації її самої та упакування [11].

На наступній стадії служба екологічного менеджменту повинна розробити бізнес-план. Завдання цього плану – дослідження сильних та слабких сторін підприємства, його потенційних можливостей та небезпек; нейтралізація цих небезпек на стадії виробництва за умов недодержання технологічних та екологічних нормативів.

Результати роботи служби екологічного менеджменту можуть бути позитивно оцінені за умовою досягнення наступних вимог:

1. Екологічних (зниження витрат за рахунок економії природних ресурсів, рециркуляції та утилізації, зменшення зборів за забруднення довкілля тощо).

2. Стратегічних (імідж, підвищення продуктивності праці, залучення персоналу в боротьбу за збереження довкілля, рівні відносини з контролюючими органами, виконання всіх екологічних вимог тощо).

Проведені автором статті дослідження та аналітичне вивчення стану та напрямків розвитку екологічного управління свідчить про те, що екологічне управління та його складова – екологічний менеджмент – є дуже вагомими інструментами, за допомогою яких можливо більш ефективно і результативно впливати на стан довкілля.

Умовою існування та життєдіяльності суспільства є підтримання стану як внутрішньої так і зовнішньої динамічної рівноваги, стійких значень параметрів навколишнього природного середовища. І в цьому відношенні екологічне управління та екологічний менеджмент за своїм призначенням є системами стабілізації і гармонізації, що направлені на подолання розладу і досягнення узгодженості людини і Природи, а в широкому розумінні – суспільства і Природи.

Виходячи з цих висновків, в статті наводяться деякі пропозиції щодо реорганізації діючої на підприємствах системи екологічного управління із створенням служб екологічного менеджменту, їх завданням, місцем в загальній структурі управління підприємством тощо. Разом з тим, необхідне проведення подальших досліджень, пов'язаних з обґрунтуванням теорії та практичних заходів щодо використання екологічних управлінських рішень, розвитку системи екологічного менеджменту на підприємствах, результатом цього розвитку повинно бути зменшення впливу об'єктів екологічного управління на стан навколишнього середовища.

Джерела та література

1. Загороднюк П.О. Взаємозв'язок екологічної й економічної безпеки та її вплив на економічне зростання України // Екологія довкілля та безпека життєдіяльності // 2005. – №6. – С.9-14.
2. Попова О. Екологія входить в ринок (Інтернет).
3. Білявський Г.О., Фурдуй Л.С., Костіков І.Ю. Основи екології. Підручник. – К.,: Либідь, 2004. – 408 с.
4. Медоуз Д.Х., Медоуз Д.Л., Рэндерс Й., Беренс В.В.// Пределы роста. Доклад по проекту Римського клубу „Сложное положение человечества”.- М.: Изд-во Моск. ун-та, 1991.-207 с.
5. „Наше общее будущее”// Доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию (МКОСР)//.-М.: Прогресс, 1998. –376 с.
6. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Білявський Г.О. та ін. Екологічне управління. Підручник. – К. : Либідь, 2004. – 432 с.
7. Игнатов В.Г., Кокин А.В. Экологический менеджмент. – Ростов – н/Дону: Книжное издательство, 1997.– 127 с.
8. Экология и безопасность жизнедеятельности: Учебное пособие для вузов / Кривошеин Д.А., Муравей Л.А., Роева Н. Н. и др./ Под ред. Л.А.Муравья – М.: „ЮНИТИ – ДАНА”.- 2000 – 447с.
9. Хачапуров А.Е. Качество жизни и экологические маркетинг и менеджмент. Интернет.
10. Лук'янихина О.А. Екологічний менеджмент в системі територіального управління.// Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Сумський державний університет – 2002.- 20 с.
12. Введение в экологический маркетинг./ Жубанова Л.К., Сармурзина А.Д., Ефремова С.В., Хамзина Ш.Ш.: учебное пособие. - Алматы: Казан университеты, 2000. – 129 с.

Ліщенко Г.С., Кришталь Г.О.

БАЗЕЛЬСЬКА УГОДА II: РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ОЦІНКИ АДЕКВАТНОСТІ КАПІТАЛУ РІВНЮ РИЗИКОВОСТІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвиток банківської діяльності призвів до швидкої еволюції методів оцінки ризиків в банківській справі. Провідні банківські установи світу інвестують значні кошти у розробку моделей, що дозволяють їм більш ефективно управляти ризиками. Такі процеси підштовхнули Базельський комітет з банківського нагляду переглянути Угоду про міжнародне наближення визначення капіталу та стандартів капіталу [1].

З часу першої публікації проекту нової редакції Угоди про міжнародне наближення визначення капіталу та стандартів капіталу викликало широкі дискусії серед банківських фахівців та науковців як з приводу методів визначення необхідного капіталу, так і з приводу доцільності та проблем впровадження стандартів капіталу, викладених у вищевказаному проекті.

Серед авторів, що приділяють увагу даному питанню слід відмітити Кравчук В.В., Коновалено Н., Кудрявцева М.Г., Харламов Г.А., Адріанов В.

Метою даної роботи є виявлення переваг та проблем впровадження другої Угоди про Міжнародне на-